

Usporedba zastupljenosti klubova čitatelja u hrvatskim i slovenskim narodnim knjižnicama i stručnim časopisima

Primerjava zastopanosti bralnih klubov v hrvaških in slovenskih splošnih knjižnicah in strokovnih časopisih

Comparison of representation of book clubs in Croatian and Slovenian public libraries and professional journals

Žozefina Žentil Barić, Nada Radman

Oddano: 28. 7. 2022 – Sprejeto: 21. 2. 2023

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific article*

UDK 027.3:061.2

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.67.1-2.5>

Sažetak

Svrha/Cilj: Glavni cilj ovog rada jest istražiti zastupljenost klubova čitatelja kao programa u hrvatskim i slovenskim narodnim knjižnicama te kao teme u stručnim i znanstvenim člancima u strukovnim časopisima *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (VBH) i *Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti*.

Metodologija/Pristup: Polazna je hipoteza da je klub čitatelja nerazmjerno zastupljen kao tema u strukovnim časopisima u odnosu na njegovu prisutnost u praksi. Učestalost klubova čitatelja u praksi hrvatskih i slovenskih narodnih knjižnica istražena je online anketnim istraživanjem pod nazivom *Kako su se klubovi čitatelja snašli suočeni s pandemijom bolesti COVID-19*, provedenim 2020. godine. Zatim je provedena sadržajna analiza suvremenih članaka objavljenih u *Vjesniku bibliotekara Hrvatske* i *Knjižnici: Reviji za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti* u razdoblju od 2000. do 2020. godine, a koji su u trenutku provedbe istraživanja bili dostupni na daljinu. Pregledana su ukupno 1024 rada.

Rezultati: Rezultati anketnog istraživanja pokazali su da je najmanje 21 % hrvatskih i 37 % slovenskih narodnih knjižnica imalo klubove čitatelja kao programsku aktivnost

tijekom 2019. i početkom 2020. godine. Sadržajnom analizom članaka pronađeno je 12 članaka u kojima se spominje klub čitatelja, no samo njih 5 se bavi klubovima kao jednom od glavnih tema, čime je potvrđena postavljena hipoteza rada.

Originalnost/Primjenjivost istraživanja: U ovom se radu prvi put donose podaci o zastupljenosti klubova čitatelja kao teme stručnih i znanstvenih radova u vodećim hrvatskim i slovenskim stručnim časopisima iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti.

Ključne riječi: klubovi čitatelja, narodne knjižnice, stručni časopisi, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti

Izveštak

Cilj: Glavni cilj članka je raziskati zastopanost bralnih klubova kao programov v slovenskih in hrvaških splošnih knjižnicah ter kot tematik v strokovnih in znanstvenih člankih v strokovnih revijah *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (VBH) in *Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti*.

Metodologija/Pristop: Izhodišna hipoteza je, da je bralni klub nesorazmerno zastopan kot tema v strokovnih revijah glede na njegovo prisotnost v praksi. Pogostost bralnih klubov v praksi hrvaških in slovenskih splošnih knjižnic je raziskana z online anketnim raziskovanjem z naslovom *Kako so se bralni klub znašli, soočeni s pandemijo bolezni COVID-19*, ki je bilo izvedeno v letu 2020. Nato je izvedena analiza vsebine sodobnih člankov, objavljenih v *Vjesniku bibliotekara Hrvatske* in *Knjižnici: Reviji za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti* v obdobju med letoma 2000 in 2020, kis o bili v času raziskave dostopni na daljavo. Pregledano je bilo skupaj 1024 del.

Rezultati: Rezultati anketnega raziskovanja so pokazali, da je vsaj 21 % hrvaških in 37 % slovenskih splošnih knjižnic imelo bralne klube kot programsko aktivnost v letu 2019 in začetku leta 2020. Z vsebinsko analizo člankov je bilo najdenih 12 člankov, v katerih se omenja bralni klub, a le pet jih obravnava te klube kot eno od glavnih tematik, s čimer je postavljena hipoteza potrjena.

Originalnost/Uporabnost raziskovanja: V tem članku so prvič prikazani podatki o zastopanosti bralnih klubov kot tematike v strokovnih in znanstvenih delih v vodilnih hrvaških in slovenskih strokovnih revijah s područja bibliotekarstva in informacijske znanosti.

Ključne besede: bralni klubi, splošne knjižnice, strokovne revije, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti

Abstract

Purpose/Aim: The main objective of this paper is to explore the occurrence frequency of book clubs as a program in Croatian and Slovenian public libraries and as a topic in professional and scientific articles in the professional journals *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* and *Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti*.

Methodology/Approach: The initial hypothesis is that the book club is underrepresented as a topic of professional and scientific articles in professional journals, compared to its presence in practice. The occurrence frequency of book clubs in the practice of Croatian and Slovenian public libraries was investigated through an online survey called *How did book clubs manage in the face of the COVID-19 pandemic*, conducted in 2020. The researchers additionally conducted a content analysis of contemporary professional articles published in *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* i *Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti* in the period from 2000 to 2020, which were at the time of the research available remotely. A total of 1024 papers were reviewed.

Findings: The survey results have shown that at least 21% of Croatian and 37% of Slovenian public libraries had active book clubs in 2019 and early 2020. The content analysis of the articles found 12 articles that mention book clubs, of which only 5 deal with clubs as one of the main topics, thus confirming the initial hypothesis of this paper.

Originality/Applicability: In this paper, for the first time, data on the representation of book clubs as the topic of professional and scientific papers in leading Croatian and Slovenian professional journals in the field of librarianship and information sciences are presented.

Key words: book clubs, public libraries, professional journals, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, *Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti*

1 Uvod

Posljednjih se godina u javnom prostoru učestalo govori o čitanju, bilo u kontekstu propitkivanja stanja u društvu ili razvoja obrazovnih i kulturnih politika. Pritom se sintagme *čitalačka pismenost*, *čitalačka vještina*, *kultura čitanja*, *čitalačke navike* i sl. postavljaju kao programski ciljevi koje je potrebno podići na viši stupanj. Na razini Europske unije (EU) kontinuirano se radi na izgradnji i poboljšanju čitalačke pismenosti pa se ona često pojavljuje kao tema europske suradnje. Primjerice, unaprjeđenje čitalačke pismenosti izvršteno je među europske ciljeve u radni program »Obrazovanje i usavršavanje do 2020. godine« (Mihanović i Markotić, 2016, str. 138). Europski socijalni fond (ESF)¹ prepoznaje razvoj čitalačke pismenosti važnom odrednicom uravnoteženog razvoja država članica,² a među najnovijim primjerima ističe se projekt *Europe Readr* koji

¹ Europski socijalni fond (ESF) jedan je od strukturnih fondova Europske unije (uz Europski regionalni razvojni fond (ERDF) i Kohezijski fond), kojem je osnovni cilj smanjenje razlika u životnom standardu u državama članicama EU i to promicanjem ekonomske i socijalne kohezije. <http://www.esf.hr/europski-socijalni-fond/>

² Ministarstvo kulture i medija RH objavilo je 23. prosinca 2020. poziv na dostavu projektnih prijedloga pod nazivom »Čitanjem do uključivog društva«. Poziv se provodi u okviru Operativnog programa »Učinkoviti ljudski potencijali« 2014. – 2020., a usmjeren je na povećanje socijalne uključenosti ranjivih skupina (djece i mladih do 25 godina, osoba starijih od 54 godine,

je početkom 2021. godine pokrenulo Ministarstvo vanjskih poslova Republike Slovenije povodom slovenskog predsjedanja Vijećem Europske unije. Projektom *Europe Readr* nastoji se potaknuti kulturna suradnja među državama članicama EU i šire, pri čemu je poticanje kulture čitanja i kritičkog razmišljanja jedan od ciljeva ovoga projekta.³

Slično europskim nastojanjima, razvoj kulture čitanja bitna je odrednica nacionalnih politika Republike Hrvatske i Republike Slovenije. Obje vlade odlučile su se za sustavno bavljenje pitanjem čitalačke pismenosti usvojivši svoje nacionalne strategije za poticanje čitanja^{4,5}. Intencija ovih dokumenata je stvoriti učinkovit društveni okvir za razvoj kompetencija građana u području čitalačke pismenosti koji će omogućiti njihov osobni razvoj i razvoj društva u cjelini, a što je u konačnici važno i za gospodarski rast ovih zemalja.

U realizaciji spomenutih strategija važnu ulogu imaju narodne knjižnice budući da je promicanje čitanja⁶ jedna od njihovih temeljnih zadaća. Promicanje čitanja u narodnim se knjižnicama provodi različitim aktivnostima, od onih koje se provode na knjižničnim odjelima u redovitom radu s korisnicima do posebno oblikovanih (strukturiranih) čitalačkih programa koje knjižnice priređuju samostalno ili u suradnji sa srodnim ustanovama, udrugama, društvima ili nekim drugim organizacijama te s pojedincima. Jedan od takvih programa su klubovi čitatelja.

2 Klubovi čitatelja

Knjižnični klub čitatelja, prema Duić i Anđić (2019, str. 91), »promiče čitanje okupljajući i gradeći zajednicu čitatelja, ljudi s interesom prema čitanju, koji o

nezaposlenih, uključujući dugotrajno nezaposlene, osoba s invaliditetom te pripadnika romske manjine i drugih nacionalnih manjina) razvojem čitalačke pismenosti. Pozivom će se financirati aktivnosti pripreme i provedbe participativnih aktivnosti poticanja čitanja i razvoja čitalačkih kompetencija za pripadnike ciljanih skupina te aktivnosti podizanja javne svijesti o važnosti čitanja za osobni razvoj i društvenu integraciju. <http://www.esf.hr/objavljen-poziv-citanjem-do-ukljucivog-drustva/>

³ Europe Readr - the future of living. <https://www.eunicglobal.eu/news/europe-readr>

⁴ Vlada RH usvojila je 2017. godine *Nacionalnu strategiju poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine*. <https://min-kulture.gov.hr/nacionalna-strategija-poticanja-citanja/16264>

⁵ Vlada RS usvojila je 2019. godine *Nacionalnu strategiju za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*. <https://www.gov.si/novice/2020-01-15-nacionalna-strategija-za-razvoj-bralne-pismenosti-za-obdobje-2019-2030/>

⁶ Bokan i Cupar (2017) razlikuju pojmove »promocija čitanja« i »promicanje čitanja« na način da promociju čitanja definiraju kao marketinšku aktivnost, a promicanje čitanja kao konkretnu čitalačku aktivnost.

pročitano me žele razmijeniti mišljenje i razgovarati«. Spomenuti autori navode brojne razloge zbog kojih se ljudi okupljaju u klubovima čitatelja: strast prema čitanju, zabava, stvaranje prijateljstava, pripadnost grupi i sl., donose primjere njihova profiliranja (prema vrsti literature, prema temi, autoru, dobi članova i dr.) i spominju druge specifične elemente po kojima se klubovi razlikuju (učestalost susreta, vrsta aktivnosti i sl.).

Knjižničari koji žele pokrenuti klub čitatelja lako će i brzo na internetu pronaći različite izvore na engleskom jeziku, od knjiga preko stručnih članaka do praktičnih savjeta na mrežnim stranicama ustanova poput knjižnica ili na blogovima i vlogovima zaljubljenika u knjige i čitanje.⁷ U Hrvatskoj je 2014. godine objavljen, trenutačno jedini, metodički priručnik o organizaciji i vođenju čitateljskih grupa *O čitateljskim grupama: metodički priručnik s primjerima dobre prakse* autorice Ivane Bašić. Priručnik je obogaćen s primjerima dobre prakse, a nastao je radi uočene »dobrobiti ovog jednostavnog i svugdje primjenjivog načina rada koji se u zapadnom svijetu pokazao kao jedan od najefikasnijih načina za razvijanje čitateljskih zajednica« (Bašić, 2014, str. 7). U izvorima dostupnim autorima članka nije pronađen ekvivalentan priručnik na slovenskom jeziku, međutim pronađeno je nekoliko informativnih diplomskih radova (npr. Grešak, 2016) kao što je, na primjer, rad pod naslovom *Analiza bralnih skupin za odrasle v splošnih knjižnicah in bralčev odziv na izbrano literarno delo* (Razbelj i Matajč, 2017). U radu se klubu čitatelja pristupa iz perspektive cjeloživotnog i neformalnog obrazovanja jer se bavi pitanjem što članovi mogu naučiti sudjelovanjem u klubu. Stoga ga se povezuje s karakteristikama grupnog rada i s teorijom recepcije kao jednom od suvremenijih književnoteoretskih škola, ali se navode i drugi elementi bitni za organizaciju kluba poput razloga pojedinca za ulazak u grupu, uloge voditelja kluba i načina razgovora.

Iz literature (Bašić, 2014; Duić i Anđić, 2019; Duncan, 2014; Jacobsohn, 1998 i dr. navedeni u Literaturi) proizlazi kako je prije pokretanja kluba čitatelja važno odgovoriti na niz pitanja o načinu funkcioniranja kluba: kome je klub namijenjen, kako okupiti članove, koliko je članova optimalno za ugodan rad, tko će voditi klub (knjižničar, volonter, članovi naizmjenice), koliko će dugo trajati susret, koje će se metode rada primjenjivati te na koji će se način susretati: uživo, *online* ili hibridno.

⁷ Primjeri: Book Discussion Groups: Starting a Book Discussion Group / American Library Association. <https://libguides.ala.org/bookdiscussiongroups/startguide>; Munro, C. (2018). *How to Start a Book Club: 8 Things You Need to Think About*. Edmonton Public Library. <https://www.epl.ca/blogs/post/how-to-start-a-book-club/>; McKenzie, J. P. (2020) *How to Start a Book Club in 6 Simple Steps: Oprah has one – why can't you?* Oprah Daily. <https://www.oprahdaily.com/entertainment/a27569720/how-to-start-a-book-club/>

Zatim su tu još pitanja čije se odgovore preporuča definirati tek nakon što klub krene s radom i to u dogovoru s članovima: model rada (svi čitaju isti naslov ili različite knjige na istu temu), što će se čitati (određenje prema žanru ili općenito, klasici ili suvremeni autori itd.), koliko se često susretati (svakih petnaest dana ili jednom mjesečno: ne prečesto da bi bilo nezgodno, ne prerijetko da bi prekinulo povezanost grupe), način biranja knjiga (ovisno o dobi sudionika: voditelj određuje, voditelj preporuča pa članovi biraju itd.; bira se na svakom susretu ili za cijelu programsku godinu unaprijed), pravila ponašanja (osobito je važno s djecom unaprijed dogovoriti jasna pravila), grupni rituali (hrana, čaj, kviz i sl.).

Literatura buduće organizatore kluba čitatelja upućuje na još neke elemente koji mogu značajno utjecati na opstanak kluba pa i na njih treba obratiti pažnju, a to su motivacija sudionika (što žele od kluba i koliko su mu se spremni posvetiti), kompetencije voditelja (osjećaj za dobru organizaciju, razvijen osjećaj odgovornosti, dobre komunikacijske vještine, ljubav prema dodatnom istraživanju pisca i knjige itd.), odabir poticajne literature za raspravu, metode rada (korištenje elemenata biblioterapije u radu itd.).

Pokretanje kluba čitatelja za ustanovu može biti izazovno na početku, osobito ako pokretač nije već u kontaktu sa zainteresiranom skupinom čitatelja kojima bi klub bio namijenjen. Sveukupno gledano, najveći je izazov kod vođenja kluba čitatelja upravo pokretanje kluba uz definiranje svih elemenata i privlačenje čitatelja koji nisu već upoznati s takvim oblikom rada i nisu u potrazi za klubom u koji bi se uključili (Duncan, 2014, str. 51–52). Različiti autori sugeriraju da je privlačenje članova najbolje započeti izravnim kontaktom i animiranjem aktivnih korisnika knjižnice, a potom poziv uputiti preko društvenih mreža, lokalnih radio postaja te plakatima i letcima na mjestima gdje se okuplja ciljana skupina (udruge, autobusni kolodvor, škole itd.).

Treba spomenuti i da se klubovi osnivaju s različitim ciljevima pa neki mogu imati vrlo konkretan dugoročni cilj kao što je unaprijediti čitateljske kompetencije (osobe s disleksijom) ili poboljšati znanje nekog jezika (čitanje knjiga na stranom jeziku), međutim, većini je klubova cilj jednostavno čitati i dijeliti dojmove o pročitane. I pojedini članovi imaju svoje implicitne i eksplicitne osobne ciljeve, odnosno razloge zbog kojih se pridružuju klubu pa to može biti potreba da izađu iz kuće, da upoznaju nove ljude, da se (ponovno) motiviraju na čitanje, da vode dublje smislenije razgovore itd. Činjenica da se jednim klubom može zadovoljiti tolike raznovrsne ciljeve neizmjereno je važna i vrijedna karakteristika klubova čitatelja (Duncan, 2014, str. 27). Ne iznenađuje stoga što je krajem 20. stoljeća to postao vrlo popularan način promicanja čitanja i konstruktivnog provođenja slobodnog vremena.

Jenny Hartley (Griswold, McDonnell i Wright, 2005, str. 135) u Ujedinjenom je Kraljevstvu primijetila značajan porast broja klubova čitatelja krajem devedesetih godina dvadesetog stoljeća i istaknula činjenicu da se masovni mediji poput televizije ne moraju nužno natjecati s knjigom, nego mogu biti njezini promicatelji. Kao zoran primjer navodi se *Oprah's Book Club* (OBC) koji je 1996. godine u SAD-u pokrenula u to vrijeme izuzetno popularna voditeljica *talk-showa*, Oprah Winfrey. Klub je djelovao na način da bi voditeljica odabrala jednu knjigu za čitanje, a onda mjesec dana kasnije dio emisije posvetila razgovoru o toj knjizi u kojem bi sudjelovali odabrani ljudi iz publike kao »članovi kluba« te autor knjige (Madigan, 2004, str. 4). Knjige odabrane za OBC postizale su milijunsku prodaju što je svjedočilo o popularnosti i utjecaju kluba te je Winfrey početkom 2002. godine odlučila napraviti pauzu smatrajući kako brojni klubovi koji su se pojavili mogu nastaviti raditi na popularizaciji čitanja (Madigan, 2004, str. 4). Deset godina kasnije, pod nazivom *Oprah's Book Club 2.0*, prateći trendove 21. stoljeća, klub se premjestio na internet gdje funkcionira kao suvremen *online* klub koji kombinira mrežne stranice i društvene mreže.⁸

Carreño (Delmas Ruiz i dr., 2019) ističe kako je klub čitatelja komunikacijski čin oko zajedničkog čitanja pa kao u svakom komunikacijskom činu razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija postavlja novi okvir koji eksponencijalno povećava njegove mogućnosti. Razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije, globalizacija i sveprisutna ovisnost o internetu doveli su do stvaranja mnoštva lako upotrebljivih *online* alata za slobodnu komunikaciju ljudi i suradnju neovisno o zemljopisnom položaju. Razbijanje prostornih barijera i mogućnost uspostavljanja asinkrone komunikacije bitne su razlikovne karakteristike *online* klubova čitatelja. Soriano bilježi evoluciju knjižničnih klubova čitatelja: od tradicionalnih klubova uživo licem u lice u prostoru knjižnice, preko tradicionalnih koji rad upotpunjuju nekim virtualnim sadržajima, do prve verzije potpuno virtualnih klubova koji su asinkroni i tekstualni (sudionici kluba komentiraju pročitano na internetu, npr. na blogu) pa do najnovijih klubova temeljenih na sinkronom virtualnom sudjelovanju (u obliku videokonferencije) (Soriano, 2013, str. 27).

Kao važan element kluba čitatelja ističe se njegova socijalizacijska funkcija. Foasberg (2012, str. 33) argumentira kako *online* klub čitatelja ispunjava većinu istih funkcija kao i klub uživo, ali se više usredotočuje na knjige nego na društvene odnose pa tako kod tradicionalnih klubova članovi koji nisu pročitali knjigu i dalje mogu sudjelovati u razgovoru koji se ionako vrlo često udaljava od samog teksta u druge životne teme dok se u asinkronom virtualnom svijetu

⁸ Oprah's Book Club 2.0. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Oprah%27s_Book_Club_2.0

to rjeđe događa. Važnost socijalizacije kroz klub čitatelja osobito je došla do izražaja tijekom pandemije bolesti COVID-19 kada su stroge epidemiološke mjere potaknule knjižničare na intenzivniju upotrebu suvremenih informacijsko-komunikacijskih alata za grupne videopozive i pokretanje *online* klubova čitatelja radi očuvanja povezanosti čitateljske zajednice (Žentil Barić i Radman, 2021).

Delmas Ruiz i suradnici (2019) smatraju kako je važno imati na umu da, unatoč brojnim naporima i tehnološkim poboljšanjima, još nije izmišljen savršen medij kojim bi se mogla dijeliti strast za čitanjem i da se u toj strasti može uživati posvuda, u svako doba i između doista povezanih ljudi. Navode primjer društvenih mreža koje omogućuju otvoren i izravan pristup, jednostavne su i lake za korištenje, njima se postiže viša razina neposrednosti i popularnosti bez potrebe za velikim tehnološkim ulaganjem, a prisutne su u životima većine korisnika. Međutim, njihovo korištenje ima i nedostatke, kao što je nemogućnost filtriranja neprimjerenih komentara, očuvanje sadržaja (koji je u rukama društvene mreže) i, prije svega, one koji se odnose na privatnost. Autori smatraju da nije dovoljno to što su knjižnice prepoznale mogućnosti *online* klubova čitatelja, nego je potrebno ulagati u tehnološka poboljšanja i osvijestiti da ovakva vrsta rada zahtijeva istu osobnu predanost kao i klub licem u lice.

Dakle, čitateljski klubovi formiraju se i djeluju u različitim povijesnim i društvenim kontekstima, ali s istim motivom nastanka: interesom za razgovor o pročitanoj tekstu. Iako čitateljski klubovi ne moraju biti i nisu nužno vezani uz knjižnice, upravo je interes za pisanu riječ temeljno područje djelovanja (i poslanja) narodnih knjižnica pa su brojne narodne knjižnice i na našim prostorima prepoznale dobrobiti ovoga programa i uklopile ga u svoju ponudu.

Prikazujemo dva istraživanja: prvo o klubovima čitatelja u hrvatskim i slovenskim knjižnicama (poglavlje 3) i drugo o zastupljenosti klubova čitatelja kao teme u stručnim časopisima obiju zemalja (poglavlje 4). U svakom su poglavlju najprije prikazani sadržajni okvir istraživanja i metodologija, a slijede rezultati i njihove implikacije.

3 Klubovi čitatelja u hrvatskim i slovenskim narodnim knjižnicama

Jedna od sličnosti koje povezuju hrvatske i slovenske narodne knjižnice je interes za klubove čitatelja što je potvrdilo anketno istraživanje provedeno 2020. godine pod nazivom *Kako su se klubovi čitatelja snašli suočeni s pandemijom*

bolesti COVID-19 (Žentil Barić i Radman, 2021).⁹ Iako je glavni cilj istraživanja bio utvrditi u kojoj je mjeri i na koji način pandemija utjecala na klubove čitatelja koji su bili aktivni neposredno prije početka i tijekom pandemije, prikupljali su se i osnovni podaci o samim klubovima kako bi se stekla potpunija slika o njima, a radi boljeg razumijevanja njihova načina suočavanja s krizom. U nastavku će se predstaviti prikupljene informacije o klubovima čitatelja u hrvatskim i slovenskim narodnim knjižnicama kako bi se potvrdila glavna teza rada da su klubovi čitatelja učestao programski sadržaj u narodnim knjižnicama.¹⁰

Budući da ni u Hrvatskoj ni u Sloveniji ne postoje jedinstvene službene evidencije aktivnih klubova čitatelja, za uzorak su odabrane narodne knjižnice, kojih je u Hrvatskoj 208¹¹, a u Sloveniji 58¹². Anketnim upitnikom na daljinu prikupljeni su podaci o 62 kluba iz 43 hrvatske narodne knjižnice i 47 klubova iz 22 slovenske narodne knjižnice. U statističkom smislu, istraživanjem je utvrđeno da je najmanje 21 % hrvatskih i 37 % slovenskih narodnih knjižnica imalo čitateljske klubove u promatranom razdoblju što pokazuje da su čitateljski klubovi učestao programski sadržaj u narodnim knjižnicama. Ovaj program važan je i korisnicima knjižnica pa su se brojne knjižnice potrudile održati klubove čitatelja aktivnima i tijekom pandemije. Rezultati istraživanja pokazali su da je u Hrvatskoj 53 %, a u Sloveniji 40 % klubova nastavilo s radom tijekom pandemije.

Anketnim upitnikom knjižnicama su u prvoj skupini pitanja pod nazivom *Osnovne informacije o klubu čitatelja* postavljena pitanja o nazivu kluba, godini njegova osnivanja i kontinuitetu rada do pandemije te pitanja o tome kome je klub namijenjen, tko ga vodi i koliki je prosječan broj njegovih članova. Ovu skupinu pitanja trebali su popuniti svi klubovi koji su bili aktivni tijekom 2019. i 2020. godine, što je uključivalo i one klubove koji su tek bili osnovani ili su prestali s radom u tom razdoblju. Tako postavljenim opsegom istraživanja nastojao se steći

⁹ Detaljan opis metodologije prikazan je u članku objavljenom 2021. godine u 2. broju *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* gdje je zbog ograničenog prostora predstavljen dio istraživanja koji se odnosi na opstanak klubova tijekom pandemije i upotrebu informacijsko-komunikacijskih alata. U ovom se radu donose rezultati koji u navedenom članku nisu predstavljeni.

¹⁰ U praksi ponekad dolazi do nedosljednog korištenja termina »čitateljski klub« i »čitateljska grupa«, što u pragmatičnom smislu nema veću važnost, dok je za proučavanje stanja o njihovoj brojnosti u narodnim knjižnicama potrebno o tome voditi računa. Ivana Bašić (2014, str. 38) navodi razliku između čitateljske grupe i čitateljskog kluba prema kojoj je čitateljski klub širi organizacijski pojam i može obuhvaćati više čitateljskih grupa.

¹¹ *Statistički podaci i pokazatelji uspješnosti za narodne knjižnice za 2019. godinu*. Portal matične djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. <http://maticna.nsk.hr/statistika/preuzimanje/>

¹² *Koordinacija osrednjih obmoćnih knjižnic (OOK)*. Narodna in univerzitetna knjižnica Slovenija. <https://www.nuk.uni-lj.si/nuk/ook>; *Slovenske splošne knjižnice*. Portal slovenskih splošnih knjižnic. <https://www.knjiznice.si/>

uvid u brojnost čitateljskih klubova u narodnim knjižnicama te utvrditi njihov okvirni profil.

Prvi u nizu traženih osnovnih informacija o čitateljskom klubu bio je podatak o njegovu nazivu. Prema Bašić (2014, str. 82–85) imenovanje kluba značajno je za njegove članove stoga ovoj temi u priručniku o čitateljskim grupama posvećuje cijelo poglavlje. Autorica smatra da ime kluba u nekim slučajevima može pridonijeti uspjehu osobito kada je taj naziv metafora zajedništva jer je povezan sa situacijama koje poznaju samo članovi grupe.

Obradom prikupljenih upitnika utvrđeno je da su sve knjižnice navele podatak o nazivu svog čitateljskog kluba. Dobiveni odgovori razvrstani su prema karakterističnim obilježjima naziva (Tablica 1) iz kojih su se iskristalizirale sljedeće kategorije naziva: opća, dobna, mjesna, maštovita i ostalo. U *općenitu* kategoriju svrstani su klubovi čije ime ne pruža dodatne informacije o njegovu profilu (*Čitateljski klub*), dok je iz nekih naziva to moguće saznati. Tako se iz naziva kao što su *Klub čitatelja za srednjoškolce, 50+* i sl. može zaključiti da su namijenjeni samo određenoj dobnoj skupini čitatelja, a neki su profilirani prema mjestu djelovanja, odnosno mjestu susreta (*Bralni klub Bovec, Bralni krožek Knjižnice Mileta Klopčiča*). Ima i klubova koji su odabiru svog imena pristupili kao kreativnom zadatku ili su ga spontano odabrali prema nekoj internoj specifičnoj odrednici (*Klub veselih čitača, P.S.I.Č. (Pusti sve i čitaj)*). Ovi posljednji svrstani su u kategoriju klubova maštovitog naziva. Klubovi koje prema nazivu nije bilo moguće svrstati ni po jednoj od navedenih karakteristika uvršteni su u kategoriju *ostalo*.

Tablica 1: Nazivi klubova čitatelja

Kategorije naziva	Hrvatska (62)	Slovenija (47)
općenita	3	3
dobna	3	6
mjesna	5	8
maštovita	50	29
ostalo	1	1

Od 62 kluba čitatelja u Hrvatskoj, općenitim nazivom imenovana su 3 kluba, isti broj klubova nosio je naziv po dobi svojih članova (3), zatim je u nazivu 5 klubova bilo mjesto njihova susreta/djelovanja, maštovite nazive imalo je 50 klubova, dok je samo 1 klub pripadao kategoriji ostalih naziva. Od 47 slovenskih klubova, općenito ime nosila su 3 kluba, odnosno isti broj klubova kao i u Hrvatskoj, zatim je 6 klubova imalo u nazivu dob kojoj je namijenjen, 8 klubova nosilo je ime po mjestu susreta/djelovanja, 29 klubova imenovano je različitim maštovitim

nazivima, a samo je 1 klub u kategoriji *ostalo* jer nije imenovan niti po jednom od navedenih kriterija. Za ovaj posljednji vrijedno je navesti da se, isto kao i u Hrvatskoj, radi o klubu čitatelja s nazivom *Klub čitatelja za slijepe i slabovidne osobe*. Podaci iz tablice 1 pokazuju da među klubovima čitatelja u obje države prevladavaju klubovi maštovitih naziva – u Hrvatskoj 80 % i u Sloveniji 61 %. Rezultati otkrivaju da su knjižnice i voditelji klubova čitatelja svjesni važnosti imenovanja kluba, a većina i važnosti osmišljavanja vlastitog maštovitog naziva koji može pridonijeti jačem doživljaju grupe i zajedništva.

Slijedila su pitanja o godini osnivanja i kontinuitetu rada čitateljskog kluba. Ako se izuzmu klubovi osnovani 2019. i 2020. godine, iz prikupljenih podataka proizlazi kako je 91 % hrvatskih klubova djelovalo u kontinuitetu. Svi anketirani slovenski klubovi (100 %) djelovali su u kontinuitetu od osnivanja do pandemije. Utvrđeno je da je najstariji hrvatski klub čitatelja osnovan 2007. godine i nastavio je s radom, doduše s nešto rjeđim susretima, i tijekom pandemije što znači da je u kontinuitetu djelovao punih 13 godina. Riječ je o klubu koji okuplja odrasle čitatelje, a voditelj je knjižničar. U slovenskim narodnim knjižnicama najdugovječniji čitateljski klub redovito se sastajao 19 godina, s obzirom da je osnovan 2001. godine. Ovaj je klub također namijenjen odraslim osobama, a vodi ga volonter. Iz prikupljenih podataka ne zna se je li riječ o istim voditeljima od osnutka do pandemije niti koliko se voditelja eventualno promijenilo u navedenom razdoblju.

Uloga voditelja jedan je od važnijih elemenata za osiguravanje kvalitetnog djelovanja kluba i rasprava o knjizi. Iz literature proizlazi također da se članovi mogu izmjenjivati u ulozi voditelja ili pak platiti profesionalnom voditelju kluba da vodi njihove susrete (Jacobsohn, 1998). Imajući sve to u vidu, kod pitanja *Tko vodi klub čitatelja?* upitnikom su ponuđena tri moguća odgovora, od kojih su dva bila zadana (*volonter, knjižničar*), a treći je bio odgovor otvorenog tipa (*netko drugi*). Kod odgovora *knjižničar* mislilo se na stručnog knjižničnog djelatnika, neovisno o njegovu stručnom zvanju. Rezultati su prikazani u tablici 2.

Tablica 2: Voditelji čitateljskih klubova

Voditelj kluba	volonter	knjižničar	ostalo
Hrvatska	15	43	4
Slovenija	14	27	6

Prema rezultatima prikazanim u tablici 2 utvrđuje se da su voditelji čitateljskih klubova u narodnim knjižnicama najčešće knjižničari (69 % klubova u Hrvatskoj i 57 % klubova u Sloveniji), a potom volonter (24 % u Hrvatskoj i 30 % u Sloveniji). Kategorija *ostalo* u hrvatskim je knjižnicama zastupljena sa 7 %, a navedeni

su jednom honorarno plaćena osoba, jednom knjižničar i volonter zajedno, jednom ravnateljica knjižnice i jednom vanjska suradnica. U slovenskim knjižnicama kategorija *ostalo* zastupljena je sa 13 %: za četiri kluba navedeno je da ih vode vanjski suradnici, jedan klub vode volonter i knjižničar zajedno, a jedan klub književnica i književna kritičarka (nije navedeno u kojem radnom svojstvu).

Kao jedan od češćih kriterija kod profiliranja klubova čitatelja ističe se dob sudionika (Bašić, 2014, str. 54). Ispitanicima je na odabir ponuđeno 6 dobnih kategorija: *mlađi osnovnoškolci (do 4. r. OŠ), stariji osnovnoškolci, srednjoškolci, mladi u dobi od 19 do 30 godina, odrasle osobe i umirovljenici* te rubrika *nekom drugom* s mogućnošću dopune vlastitim riječima. U tablici 3 prikazani su rezultati poređani od najmlađe dobne kategorije prema najstarijoj.

Tablica 3: Dob članova

Kome je klub namijenjen?	Hrvatska (62)	Slovenija (47)
mlađim osnovnoškolcima (do 4. r. OŠ)	5	0
starijim osnovnoškolcima	6	0
srednjoškolcima	4	0
mladima u dobi od 19 do 30 godina	2	1
odraslim osobama	37	18
umirovljenicima	1	11
nekom drugom	7	7

Među podacima prikazanim u tablici 3 ističe se dominacija klubova namijenjenih odraslim osobama: u Hrvatskoj 60 %, u Sloveniji 38 %. Zanimljivo je da je među klubovima koji su sudjelovali u istraživanju u Hrvatskoj 24 % klubova za djecu, dok među slovenskim odgovorima uopće nema klubova namijenjenih osnovnoškolskom i srednjoškolskom uzrastu. U slovenskim se knjižnicama u gotovo identičnom postotku, 23 %, sastaju klubovi namijenjeni isključivo umirovljenicima dok je samo jedna hrvatska knjižnica navela da ima klub za umirovljenike. Analizom odgovora iz rubrike *nekom drugom* uočava se da su kod određenog broja čitateljskih klubova dobne kategorije bile drugačijeg raspona od predviđenog (npr. osnovnoškolski i srednjoškolski uzrast zajedno). U slovenskim narodnim knjižnicama djeluje i nekoliko međugeneracijskih klubova: *od srednjoškolaca do umirovljenika, miješano za sve generacije, mještani svih uzrasta* i sl. Sličnih primjera o mješovitim čitateljskim grupama nije bilo među odgovorima hrvatskih narodnih knjižnica. Mladi su podjednako slabo zastupljeni u obje države: u Hrvatskoj 9 klubova (15 %), u Sloveniji 2 kluba (4 %). Moguće je da mladi sudjeluju u radu klubova za odrasle i u slovenskim međugeneracijskim

klubovima, ali kao zasebnoj korisničkoj skupini rijetko im se posvećuje posebna pažnja.

Odgovori na pitanje o prosječnom broju članova pojedinog kluba čitatelja pokazali su da se članstvo u Hrvatskoj kreće u rasponu od najmanje 3 člana (klub za djecu od 8 do 12 godina, osnovan 2020.) do najviše 45 članova (klub namijenjen odraslim osobama, osnovan 2017.), dok je u Sloveniji raspon od najmanje 2 člana (klub za slijepe i slabovidne, osnovan 2011.) do najviše 30 članova (klub štićenika staračkog doma, osnovan 2012.). U literaturi se u kontekstu članstva obično ističe kako je bolje imati veći raspon članova na popisu, optimalno bi bilo između 10 i 18 članova, jer je rijetko da baš svi svaki put dođu na sastanak (Jacobsohn, 1998, str. 10). Prema Bašić (2014, str. 64–65) praktična iskustva voditelja pokazala su da je 12 članova »najčešće spominjan magični broj« koji omogućuje kvalitetan susret u smislu da se svima tijekom sastanka omogući dovoljno prilika za sudjelovanje. U ovom se istraživanju na temelju podataka o prosječnom broju članova svakog pojedinog kluba došlo do uvida kako klubovi u Hrvatskoj prosječno okupljaju 10, a u Sloveniji 12 članova, što je unutar spomenutog raspona za optimalan broj članova.

Premda je primarni cilj predstavljenog istraživanja bio utvrditi utjecaj pandemije na čitateljske klubove, dobiveni rezultati dali su vrijedne podatke o njihovoj strukturi i zastupljenosti u hrvatskim i slovenskim narodnim knjižnicama tijekom 2019. i početkom 2020. godine. Ukupno uzevši, istraživanje je pokazalo izrazitu sličnost u strukturi čitateljskih klubova u narodnim knjižnicama Hrvatske i Slovenije. U obje zemlje prevladavajući su klubovi za osobe odrasle dobi (između 30 i 65 godina starosti), zatim klubovi maštovitih naziva, klubovi koje vode knjižničari, najviše ih djeluje u višegodišnjem kontinuitetu i ukupan prosječni broj njihovih članova unutar je raspona optimalnog broja članova. Istraživanje je ujedno potvrdilo i tezu o učestalosti klubova čitatelja kao programa za poticanje čitanja u hrvatskim i slovenskim narodnim knjižnicama. Upravo su podaci o brojnosti klubova bili motivirajući čimbenik za provedbu dodatnog istraživanja, ali s aspekta teorijskog bavljenja njima, odnosno zastupljenosti klubova čitatelja kao teme u stručnim časopisima na području knjižničarstva i informacijskih znanosti u Hrvatskoj i Sloveniji.

4 Istraživanje zastupljenosti klubova čitatelja kao teme u stručnim časopisima

Kao dio pripreme za provedbu istraživanja o tome kako su se klubovi čitatelja snašli suočeni s pandemijom bolesti COVID-19, pregledane su stručne publikacije

iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti u potrazi za člancima o klubovima čitatelja. Nakon provedenog istraživanja uočen je nerazmjer između velikog broja aktivnih klubova i malog broja stručnih članaka i istraživanja predstavljenih u slovenskim i hrvatskim stručnim periodičkim publikacijama. Kako bi se ova tvrdnja provjerila odlučeno je provesti dodatno istraživanje s detaljnijim pregledom članaka koristeći kvalitativnu metodu analize sadržaja. Istraživanje je provedeno u srpnju 2021. godine.

Cilj istraživanja bio je utvrditi u kolikoj su mjeri zastupljeni klubovi čitatelja kao tema znanstvenih i stručnih članaka u najvažnijim slovenskim i hrvatskim strukovnim publikacijama. Postavljena je hipoteza da su klubovi čitatelja rijetko prisutni kao glavna tema stručnih i znanstvenih radova u strukovnim časopisima iz područja knjižničarstva. Za pregled su odabrani *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (VBH) i *Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. Oba su časopisa glavni strukovni časopisi u svojim zemljama koji recenziraju radove, objavljuju stručne i znanstvene članke iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti, u potpunosti su dostupni u slobodnom pristupu na daljinu, a oba vode krovne strukovne udruge knjižničara: Hrvatsko knjižničarsko društvo i Zveza bibliotekarskih društava Slovenije.

Fokus je stavljen na suvremene članke objavljene u 21. stoljeću, i to na sveske objavljene u razdoblju od 2000. do 2020. godine koji su u trenutku provedbe istraživanja bili dostupni na daljinu. Kod slovenskog časopisa obuhvaćeni su svesci počevši od dvobroja 1–2 iz 2000. godine, a zaključno s brojem 4 iz 2019. godine. U hrvatskom časopisu pregledani su svesci počevši od broja 1–2 iz 2003. godine pa zaključno s brojem 63 iz 2020. godine. Kriteriji prema kojima su pretraživani radovi bili su: pojam u naslovu, pojam u ključnim riječima, pojam u sadržaju članka. Detaljnije su pregledani radovi koji se bave općenito kulturom čitanja ili konkretnim radom knjižnica i programima poticanja čitanja (što je opet uočeno iz naslova, ključnih riječi i sažetka). S obzirom na neujednačenost nazivlja, pojmovi korišteni za pretraživanje sadržaja bili su: bralni klub, knjižni klub, bralni krožek, bralne skupine, čitateljski klub, klub čitatelja, čitateljska grupa. Rezultati su prikazani u tablici 4.

Kao što je vidljivo iz tablice 4, pregledano je ukupno 147 brojeva i 1024 rada. Ispostavilo se da je pregledan isti broj članaka, njih 512, u svakom časopisu. U slovenskom časopisu pronađeno je 7 članaka u kojima se spominje klub čitatelja, no samo 2 se bave klubovima kao jednom od glavnih tema. Slično je i u hrvatskom časopisu gdje je pronađeno 5 radova u kojima se spominje traženi pojam, a u 3 članka je upravo klub čitatelja glavna tema. Ovime je potvrđena hipoteza istraživanja o malom broju članaka nasuprot velikom broju klubova kako u Hrvatskoj tako i u Sloveniji.

Tablica 4: Zastupljenost radova o klubovima čitatelja u dva vodeća stručna časopisa u Hrvatskoj i Sloveniji

Serijska publikacija	Pregledano sveščića (brojeva)	Pregledano radova ¹³	Radovi u kojima se spominje klub čitatelja	Radovi u kojima se tematizira klub čitatelja
Vjesnik bibliotekara Hrvatske (2003. – 2020.)	66	512	5	3
Knjižnica: Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti (2000. – 2019.)	81	512	7	2

U slovenskoj *Knjižnici* najranije se klub čitatelja spominje 2001. godine u članku *Odkrivanje korenin informacijske družbe: knjiga kot materialni objekt in komunikacijsko sredstvo* (Kovač, 2001) kao jedan od kanala na komunikacijskom putovanju knjige od autora do čitatelja. Prvi konkretni primjer kluba čitatelja pojavljuje se 2003. godine u članku *Promocijska dejavnost visokoškolske knjižnice: primer knjižnice oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo* (Nagode, 2003). U radu su predstavljeni rezultati anketnog istraživanja o tome koliko dobro korisnici knjižnice poznaju njezine promotivne aktivnosti i kako ih ocjenjuju. Jedno od pitanja u anketi odnosilo se na klub čitatelja studenata knjižničarstva za koji se pokazalo da iako ima privlačne i mnogobrojne plakate pa je većina ispitanika znala za njega, ipak je vrlo malen broj studenata sudjelovao u klubu.

Potom se termini sreću češće u razdoblju između 2015. i 2017. godine. Tako se u prvom dvobroju 2015. godine nalazi članak *Branje sodobnih slovenskih romanov v izbranih enotah Mestne knjižnice Ljubljana* (Šikonja i Petek, 2015) u kojem se među programima za promicanje kulture čitanja navodi šest klubova čitatelja koji djeluju u različitim knjižnicama u mreži navedene knjižnice. Naredne godine izašla su dva članka u kojima se spominju klubovi čitatelja. U članku *Dobreknjige.si – projekt slovenskih splošnih knjižnic* (Malec i dr., 2016) predstavljen je portal *Dobreknjige.si* te se spominju virtualni klubovi čitatelja. U radu *Senzorno ovirani in osebe z ovirami na području branja pri dostopanju do bralnega gradiva v specialni in splošni knjižnicah v Sloveniji* (Zaviršek i dr., 2016) analiziraju se rezultati istraživanja o uspostavljanju infrastrukture za osiguravanje jednakog pristupa publikacijama za slijepe, slabovidne i osobe s teškoćama u čitanju.

¹³ Pod radovima se misli isključivo na izvorne znanstvene radove, pregledne radove, istraživanja, stručne članke i članke na temelju izlaganja na skupu (nisu ubrojani zaključci s radionica, prikazi knjiga, In memoriam, izvještaji sa skupština i sl.).

Klubovi čitatelja spominju se dvaput: jednom kada se prenosi kako su ispitanici u vezi s narodnim knjižnicama istaknuli da vole sudjelovati u klubovima čitatelja, a drugi put se navodi da je u malom broju slučajeva osobama s brojnim poteškoćama čitanja jedini način dolaska do knjižne građe preko zaposlenika u domovima za starije osobe u kojima djeluje klub čitatelja.

Posljednji broj *Knjižnice* u kojem se spominju klubovi čitatelja je četvrti broj 2017. godine s temom *vrednovanje književnosti i razvoj kulture čitanja*. U tom broju dva članka među ključnim riječima sadrže traženi termin *bralni klub* pa su jedini radovi kojima su klubovi čitatelja jedna od glavnih tema. Prvi rad je zapravo intervju s Mancom Košir, poznatom slovenskom intelektualcom koja je krajem 90-ih godina 20. stoljeća u suradnji s Andragoškim centrom Slovenije pokrenula klub čitatelja *Beremo z Manco Košir* u sklopu kojega se u jednom razdoblju sastajalo oko 30 čitateljskih grupa diljem zemlje. Teme članka *Intervju z Manco Košir: Dobre knjige nas berejo* (Kavčič, 2017) su (klasični) klubovi čitatelja, izgradnja zajednice i osobni rast. Ovo je jedini članak u kojem se govori o strukturi kluba čitatelja: vođenju, broju članova, potrebnim pravilima, načinu biranja knjige te o povezanosti biblioterapije i kluba čitatelja. Istaknute su neke dobrobiti kluba čitatelja za njegove članove, ali i društvo u cjelini.

Drugi rad je kratak stručni članak »*Brati pomeni početi podvige.*« (Tone Pavček) (*Spletni bralni klubi: prispevek na 5. literarnem torku, 24. oktober 2017.* (Jamnik, 2017) i jedini rad koji već u naslovu sadrži traženi termin. Članak skreće pozornost na bitne značajke različitih oblika promicanja književnosti i motivacije za čitanje te njihovo ispreplitanje pri nastojanju da se ljude privuče čitanju i sudjelovanju u klubovima čitatelja. Pritom se u radu naglašava važnost promicanja čitanja iz užitka, a ne samo radi pismenosti. Pod podnaslovom *Klubovi čitatelja* autorica se kratko osvrće na razne sadržaje na internetu: blogove o knjigama, portale s preporukama, ali i raspravama o pročitanoj koji su svojevrsni *online* čitateljski klubovi. Dalje ističe kako u Sloveniji postoji čitav niz čitateljskih klubova i susreta poput »Književnih čajanki« i daje primjere. Navodi kako su klubovi čitatelja uživo i dalje česti i popularni i kod mladih i kod odraslih čitatelja, posebno u školama i narodnim knjižnicama. Zatim tvrdi da što su uspješnije internetske stranice za čitanje, to intenzivnije ovi klubovi uživo propadaju. Međutim, kako tvrdnju ne potkrepljuje referencama na provedena istraživanja, stječe se dojam da je riječ o subjektivnoj procjeni autorice koju tek treba provjeriti.

U *Vjesniku bibliotekara Hrvatske* termin *čitateljski klub* prvi se put sreće 2013. godine kao jedna od ključnih riječi članka o blogovima koji su zamišljeni kao svojevrsni *online* čitateljski klubovi: *Čitateljski blogovi Tragači i Knjiški frikovi – usluge za djecu i mlade na Webu 2.0* (Kolarić i dr., 2013). Rad se bavi upotrebom,

tada novih, internetskih aplikacija za uspostavu i razvijanje knjižničnih usluga za djecu i mlade, a središnja su mu tema čitateljski klubovi. Autorice polaze od općenitih dobrobiti čitanja i uloge knjižnica u razvijanju kulture čitanja, stavljajući naglasak na mogućnosti koje nudi upotreba pomagala *weba* 2.0 u promicanju čitanja. Posebno poglavlje posvećeno je primjerima iz prakse – čitateljskim blogovima *Tragači* i *Knjiški frikovi*, koje su autorice članka ujedno osmislile i vodile.

Sljedeći put se traženi termin susreće 2015. godine u članku *Pokretne knjižnice kao dio knjižnične mreže narodnih knjižnica u Hrvatskoj: stanje i razvojni planovi* (Pezer i Vugrinec, 2015), gdje je samo naveden kao jedan od programa koje provode bibliobusne službe. U radu iz 2017. godine VBH donosi primjer rada kluba čitatelja za tinejdžere Gradske knjižnice Subotica, što je vidljivo već u sažetku (Ivanković i Mlinko, 2017). Članak donosi tumačenje naziva, cilja i metoda rada u klubu te opise pojedinih susreta.

Potom su 2019. godine objavljena dva članka vezana uz temu. Prvi je pregledni rad *Uloga knjižnice u biblioterapiji (s osvrtom na sveučilišne knjižnice)* (Antulov, 2019) u kojem se u uvodnom dijelu klubove čitatelja spominje kao jednu u nizu aktivnosti koje knjižnice provode vezano uz knjigu i čitanje. Drugi je rad potpuno posvećen klubovima s obzirom da se radi o istraživanju njihova djelovanja: *Čitateljski klubovi u narodnim knjižnicama velikih hrvatskih gradova* (Duić i Anđić, 2019). Anketno istraživanje provedeno je u šest najvećih hrvatskih gradova kako bi se utvrdili prisutnost, obilježja i praksa čitateljskih klubova. Rad donosi zanimljive rezultate istraživanja i njihovu interpretaciju, a vrijedi spomenuti da se autori također osvrću na nedovoljnu zastupljenost čitateljskih klubova kao teme u domaćim stručnim i znanstvenim radovima.

Iz ovog malog broja članaka vidljivo je da su u obje zemlje klubovi čitatelja prisutni u raznim vrstama knjižnica, ali i drugim institucijama poput domova za starije osobe, udrugama i sl. Tim je zanimljivije da se u člancima koji se bave kulturom čitanja i ulogom knjižnica u njezinu promicanju, uglavnom ne spominju klubovi čitatelja iako su u praksi vrlo prisutni.¹⁴ Iznenađujuće je, također, što je općenito tako malo članaka u dvadesetogodišnjem razdoblju u kojima se uopće spominje klub čitatelja. S druge strane, stječe se dojam da općenito o konkretnim programima promicanja čitanja gotovo nema radova.¹⁵ Moguć razlog za ovakvu

¹⁴ Primjer: Gabrič, A. (2011). Branje od razvedrila elite do splošne dobrin. *Knjižnica, Revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 55(4), 49–68. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6015>

¹⁵ S obzirom da ova tema nije bila u fokusu istraživanja, tvrdnju bi trebalo provjeriti zasebnim istraživanjem.

situaciju mogla bi biti dostupnost diplomskih radova studenata informacijskih znanosti. Naime, tijekom potrage za literaturom u pripremi za provedbu istraživanja o tome kako su se klubovi čitatelja snašli suočeni s pandemijom bolesti COVID-19 u obje je zemlje pronađeno više diplomskih radova koji se bave klubovima čitatelja, ali i različitim drugim programima promicanja čitanja u knjižničama. Navedeno upućuje na postojanje svjesnosti u knjižničarskim krugovima o važnosti ovih programa, ali i o mogućnostima provedbe različitih istraživanja i pisanja stručnih radova vezano uz klubove čitatelja konkretno te programe poticanja čitanja općenito. Možda je razlog malog broja stručnih članaka to što su *Knjižnica* i VBH više usmjereni na pregledne i znanstvene radove, a knjižničari praktičari su zbog uvjeta na radnom mjestu vjerojatno usmjereniji na jednostavnije prikaze programa kakve mogu objaviti primjerice u hrvatskim publikacijama *HKD Novosti*¹⁶ i *Svezak*¹⁷ ili slovenskoj reviji *Bukla*¹⁸.

5 Zaključak

Klub čitatelja je program koji je, površno gledano, lako pokrenuti jer su potrebni samo zainteresirani ljubitelji čitanja, pristup dovoljnom broju primjeraka i netko tko će voditi susrete. Međutim, dubljim pristupom razotkrivaju se brojni elementi koji su važni za opstanak kluba poput motivacije sudionika, kompetencije voditelja, odabir literature poticajne za raspravu i tako dalje. Sve su to također i teme kojima se istraživači mogu baviti kako bi pomogli knjižničarima praktičarima da vode što uspješniji klub čitatelja. Kao što su Farmer i Stričević (2011, str. 3) pojasnile, korištenjem istraživanja za promociju pismenosti i čitanja, knjižničari povećavaju šanse za uspjeh proučavanog projekta i kvalitetno pridonose svojoj profesiji. Na isti se način prema tom pitanju odnose i uvodno spomenuti hrvatski i slovenski nacionalni strateški dokumenti za poticanje čitanja. U kontekstu trajne skrbi o kulturi čitanja, u ovim se dokumentima naglašava važnost provedbe istraživanja, evaluacije i prijenosa (objave) njihovih rezultata za osiguranje kontinuiteta postojećih kvalitetnih programa i razvoj novih. Iz predstavljenih rezultata istraživanja razvidno je da su klubovi čitatelja danas učestao programski sadržaj u hrvatskim i slovenskim narodnim knjižnicama, dok u temeljnim knjižničarskim časopisima nisu dovoljno tematizirani. Povezivanje iskustvenih i

¹⁶ Glasilo Hrvatskoga knjižničarskog društva. https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/o_novosti-ma/

¹⁷ Stručni časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja. <http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/casopis-svezak/>

¹⁸ Besplatna revija o temama i događanjima vezanima uz knjige i čitanje. <https://www.bukla.si/revija-bukla/o-reviji-bukla.html>

teorijskih znanja predstavljalo bi cjelovit pristup klubu čitatelja, koji bi mu omogućio status programa koji ne ovisi o entuzijazmu pojedinca, i ujedno put za definiranje kluba čitatelja kao bitnog čitateljskog programa za narodne knjižnice.

Literatura

- Antulov, Z. (2019). Uloga knjižnice u biblioterapiji (s osvrtom na sveučilišne knjižnice). *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62(1), 151–165. <https://doi.org/doi: 10.30754/vbh.62.1.653>
- Bašić, I. (2014). *O čitateljskim grupama: metodički priručnik s primjerima dobre prakse*. Zagreb: Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju.
- Bokan, A. i Cupar, D. (2017) Promocija i promicanje čitanja u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske. *Libellarium*, 10(1), 1–47. <https://doi.org/doi: 10.15291/libellarium.v1i1.290>
- Delmàs Ruiz, M., Lleal Ronda, J. i Suriñach Vicente, E. (2019). Lectures 2.0 : els clubs de lectura virtuals. *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, 42 (juny). <https://doi.org/doi: 10.1344/BiD2019.42.6>
- Duić, M. i Anđić, M. (2019). Čitateljski klubovi u narodnim knjižnicama velikih hrvatskih gradova. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62(2), 89–111. <https://doi.org/doi: 10.30754/vbh.62.2.764>
- Duncan, S. (2014). *Reading for Pleasure and Reading Circles for Adult Emergent Readers*. Leicester: National Institute of Adult Continuing Education. <https://www.researchgate.net/publication/283461262>
- Farmer, L. i Stričević, I. (2011). *Using research to promote literacy and reading in libraries: Guidelines for librarians*. The Hague, Nizozemska: IFLA Headquarters. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/professional-report/125.pdf>
- Ferrándiz Soriano, J. L. (2013). Clubes de lectura virtuales: el modelo por videoconferencia. *Tejuelo: revista de ANABAD Murcia*, 13, 26–35. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5215446>
- Foasberg, N.M. (2012). Online reading communities: from book clubs to book blogs. *The Journal of Social Media in Society*, 1(1). <https://www.thejsms.org/index.php/JSMS/issue/view/1>
- Gabrič, A. (2011). Branje od razvedrila elite do splošne dobrin. *Knjižnica, Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 55(4), 49–68. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6015>
- Grešak, K. Delovanje bralnih skupin v Mestni knjižnici Ljubljana. [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Repozitorij UL. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=eng&id=104998>
- Griswold, W., McDonnell, T. i Wright, N. (2005.) Reading and the Reading Class: In the Twenty-first Century. *Annual Review of Sociology*, 31, 127–141. <https://doi.org/doi: 10.1146/>

annurev.soc.31.041304.122312 : Hartley J. (2001). Reading Groups. A Survey Conducted in Association with Sara Turvey. Oxford/New York: Oxford Univ. Press.

Ivanković, B i Mlinko, N. (2017). Knjižnica kao prostor flanerije. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(1), 183–191. <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/issue/view/24>

Jacobsohn, R. W. (1998). *The reading group handbook*. Ney York: Hyperion, 1998. https://archive.org/details/readinggrouphand00jaco_0/page/n3/mode/2up

Jamnik, T. (2017). »Brati pomeni početi podvige.« (Tone Pavček) (Spletni) bralni klubi: prispevek na 5. literarnem torku, 24. oktober 2017. *Knjižnica, Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 61(4), 35–46. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/issue/view/613>

Kavčič, P. (2017). Intervju z Manco Košir: Dobre knjige nas berejo. *Knjižnica, Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 61(4), 9–13. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/issue/view/613>

Kolarić, A., Šimić, s., Štivić, V. i Žentil Barić, Ž. (2013). Čitateljski blogovi Tragači i Knjiški frikovi – usluge za djecu i mlade na Web-u 2.0. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 56(3), 91–100. <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/164/159>

Kovač, M. (2001). Odkrivanje korenin informacijske družbe: knjiga kot materialni objekt in komunikacijsko sredstvo. *Knjižnica, Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 45(3), 1–16. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/5572>

Madigan, M. (2004). Richard Wright, Toni Morrison, and United States book clubs. *Acta Neophilologica*, 37(1–2), 3–8. <https://doi.org/doi:10.4312/an.37.1-2.3-8>

Malec, L., Kavčič, P. i Škvarč, I. (2016). Dobreknjige.si – projekt slovenskih splošnih knjižnic. *Knjižnica, Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 60(2–3), 15–34. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/issue/view/574>

Mihanović, Z. i Markotić, I. (2016). Marketing u nakladništvu – navike čitanja i kupnje knjiga sveučilišne studentske populacije. *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, 3, 135–158. uri: <https://hrcak.srce.hr/169961>

Nagode, A. (2003). Promocijska dejavnost visokoškolske knjižnice: primer knjižnice oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo. *Knjižnica, Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 47(3), 51–78. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/5778>

Pezer, I. i Vugrinec, Lj. (2015). Pokretne knjižnice kao dio knjižnične mreže narodnih knjižnica u Hrvatskoj : stanje i razvojni planovi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 58(1–2), 221–240. <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/64/59>

Razbelj, A. i Matajc, V. (2017). *Analiza bralnih skupin za odrasle v splošnih knjižnicah in bralčev odziv na izbrano literarno delo* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Repozitorij UL. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=eng&id=112503>

Šikonja, K. i Petek, M. (2015). Branje sodobnih slovenskih romanov v izbranih enotah Mestne knjižnice Ljubljana. *Knjižnica, Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 59(1–2), 37–51. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/issue/view/572>

Zaviršek, D., Kačič, M., Krstulović, G. i Sobočan, A.M. (2016). Senzorno ovirani in osebe z ovirami na področju branja pri dostopanju do bralnega gradiva v specialni in splošnih knjižnicah v Sloveniji. *Knjižnica, Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 60(4), 33–54. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/issue/view/573>

Žentil Barić, Ž. i Radman, N. (2021) Kako su se snašli klubovi čitatelja suočeni s pandemijom bolesti COVID-19? *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 64(2), 33–57. <https://doi.org/doi:10.30754/vbh.64.2.812>

Žozefina Žentil Barić

Gradska knjižnica Zadar, Stjepana Radića 11b, 23000 Zadar, Hrvatska
e-pošta: zbaric@gmail.com

Nada Radman

Gradska knjižnica Zadar, Stjepana Radića 11b, 23000 Zadar, Hrvatska
e-pošta: nada.radman@gkzd.hr